

Антоніна Фаріон-Мельник,

к.е.н., доцент, доцент кафедри безпеки та
правоохоронної діяльності
Західноукраїнського національного
університету
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0485-9563>

Іван Мельник,

викладач кафедри безпеки та
правоохоронної діяльності
Західноукраїнського національного
університету
ORCID <https://orcid.org/0000-0001-6292-9198>

Роман Василевський,

аспірант кафедри безпеки та правоохоронної
діяльності Західноукраїнського
національного університету

КРИМІНАЛЬНІ ВИБУХИ: ХАРАКТЕРИСТИКА ТА ТИПОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЗЛОЧИНЦЯ

Розкрито трактування поняття «кримінальний вибух», його характеристики, виявлено дефініції, пов'язані з ним. Проаналізовано взаємозв'язок між тероризмом та вибухами, який закріплений на законодавчому рівні. Розкрито ознаки особи злочинця, що вчиняє злочини із застосуванням вибухових пристроїв та об'єктів, перероблених у вогнепальну зброю, як елементу криміналістичної характеристики.

Ключові слова: вибухи, кримінальні вибухи, тероризм, вибухова речовина, терористичний акт, вибухові пристрої, злочинець, підривні дії.

Фаріон-Мельник А., Мельник І., Василевський Р.

Уголовные взрывы: характеристика и типологические особенности преступника

В статье раскрыта трактовка понятия «уголовный взрыв», его характеристики, обнаружены дефиниции, связанные с ним. Проанализирована взаимосвязь между терроризмом и взрывами, которая закреплена на законодательном уровне. Раскрыты признаки личности преступника, совершающего преступления с применением взрывных устройств и объектов, переработанных в огнестрельное оружие, как элемент криминалистической характеристики.

Ключевые слова: взрывы, криминальные взрывы, терроризм, взрывчатые вещества, террористический акт, взрывные устройства, преступник, взрывные действия.

Farion-Melnyk A., Melnyk I., Vasylevskiy R.

Criminal explosions: characteristics and typological features of the offender

The article reveals the interpretation of the concept of «criminal explosion», its characteristics, reveals the definitions associated with it. The relationship between terrorism and explosions, which is enshrined in law has been analyzed. Features of the identity of a criminal who commits crimes with the use of explosive devices and objects converted into firearms as an element of forensic characteristics. The types of terrorists according to the position in terrorist organizations are considered as criminals have a certain psychological character depending on their position in the terrorist organization.

In the article emphasizes that the key element in the preparation and commission of crimes is the delivery of an explosive device to the place of explosion.

The method of initiating the explosion may indicate the degree of qualification of the offender in various fields. Accordingly in the article lists the professions whose involvement of specialists increases the risk of accuracy of subversive actions.

As a result of scientific research it should be emphasized that the means and methods for carrying out criminal

explosions are constantly being improved, and criminals use a wide range of methods for carrying out criminal explosions, which causes significant difficulties for law enforcement agencies in investigating criminal offenses. This makes it necessary to improve the activities of law enforcement agencies to detect and investigate these crimes, respectively, this will be possible with the maximum use of modern advances in forensic technology and further improvement and enrichment of forensic techniques. It should be noted that modern advanced forensic laboratories, explosives and portable equipment are already used today during the site inspection.

Keywords: *explosions, criminal explosions, terrorism, explosives, terrorist act, explosive devices, criminal, subversive actions.*

Постановка проблеми. Події в східній частині України спричинили стрімке збільшення кількості випадків застосування вибухових пристроїв у неправомірних цілях: здійснюються вбивства, завдаються тілесні ушкодження, знищується чи пошкоджується майно. І це все здійснюється використанням різних новітніх вибухових пристроїв. Терористичні вибухи спрямовуються все частіше на мирні райони населення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема розкриття окремих видів злочинів, зокрема терористичним вибухам, присвячено багато праць вітчизняних та закордонних правознавців таких, як: П. Антонюк, В. Атаманчук, С. Банах, В. Бахін, Р. Белкін, А. Іщенко, О. Колесніченко, В. Шепітько, М. Яблоков та ін.

Метою статті є визначити поняття вибухового пристрою, об'єктів, перероблених у вогнепальну зброю та здійснити їх класифікацію, а також розкрити ознаки особи злочинця, що вчиняє злочини із застосуванням вибухових пристроїв та об'єктів, перероблених у вогнепальну зброю, як елементу криміналістичної характеристики.

Виклад основного матеріалу дослідження. Терористичні вибухи спрямовуються все частіше на мирні райони населення. Стан криміногенної обстановки визначається численними факторами, які мають соціально-економічний і політичний характер: поступове спадання економіки й зростання безробіття, зuboжіння населення, збільшення корупції, пропаганда насильства в ЗМІ, зниження контролю в Збройних Силах України за використанням і зберіганням зброї та боєприпасів тощо. Останнім часом, найбільш суспільно-політичного резонансу набувають злочини, вчинені шляхом вибухів [1]. Вибуховий пристрій – це пристрій, який має сукупність ознак, що вказують на його призначення й придатність для здійснення вибуху [2, с. 94].

Взаємозв'язок між тероризмом та вибухами закріплено на законодавчому рівні. Так, у ст. 1 Закону України «Про боротьбу з тероризмом» [3] поняття терористичного акту визначено як злочинне діяння у формі застосування зброї, вчинення вибуху, підпалу чи інших дій, відповідальність за які передбачена статтею 258 Кримінального кодексу України. Згідно з цією статтею терористичний акт трактується як застосування зброї, вчинення вибуху, підпалу чи інших дій, які створювали небезпеку для життя чи здоров'я людини, або заподіяння значної майнової шкоди чи настання інших тяжких наслідків, якщо такі дії були вчинені з метою порушення громадської безпеки, залякування населення, провокації воєнного конфлікту, міжнародного ускладнення, або з метою впливу на прийняття рішень чи вчинення або невчинення дій органами державної влади чи органами місцевого самоврядування, службовими особами цих органів, об'єднаннями громадян, юридичними особами, або привернення уваги громадськості до певних політичних, релігійних чи інших поглядів винного, а також погроза вчинення зазначених дій з тією самою метою [4]. До цієї підгрупи належать й інші злочини (рис. 1).

Зростання вищенаведених злочинів вимагає від криміналістичної науки розроблення дієвих рекомендацій з розслідування і профілактики кримінальних вибухів. Переважна більшість вибухів у практиці діяльності правоохоронних органів має хімічну природу, тобто відбувається перетворення енергії вибухової речовини – газоподібних, рідких, твердих або сумішей різних станів – в енергію стиснутих газів у результаті хімічної реакції.

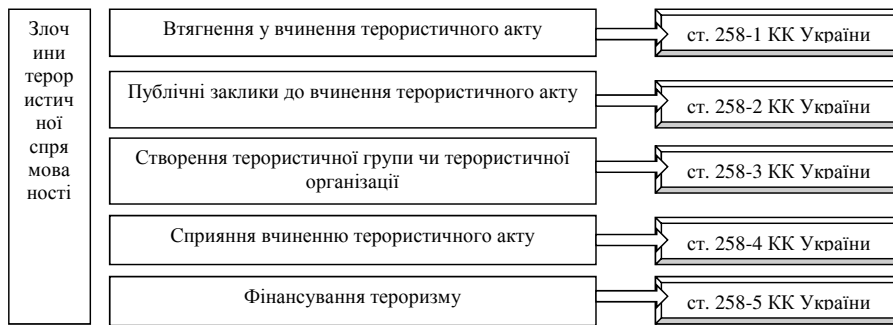

Рис. 1 Злочини терористичної спрямованості відповідно до законодавства України

Вибір способу вчинення злочину також залежить від причин і певною мірою характеризує злочинців. Вчинення злочину шляхом вибуху загалом складається з декількох етапів (рис. 2).

В. Гусєва зазначає, що вибір способу вчинення злочину також залежить від ряду причин і певною мірою характеризує злочинців. Тобто злочинець має певний психологічний характер залежно від його позиції в терористичній організації (рис. 3) [5].

Виконавець часто враховує власний досвід під час вибору способу вчинення злочину. Наведений фактор має велике криминологічне значення і дає змогу зробити висновок про певний злочинний почерк виконавця. Той чи інший спосіб злочинець може вибрати ще до підшукування засобів вчинення злочину. Зазвичай це тривалий, ретельно продуманий етап підготовки до його вчинення. Проте такі дії можуть мати і спонтанний характер.

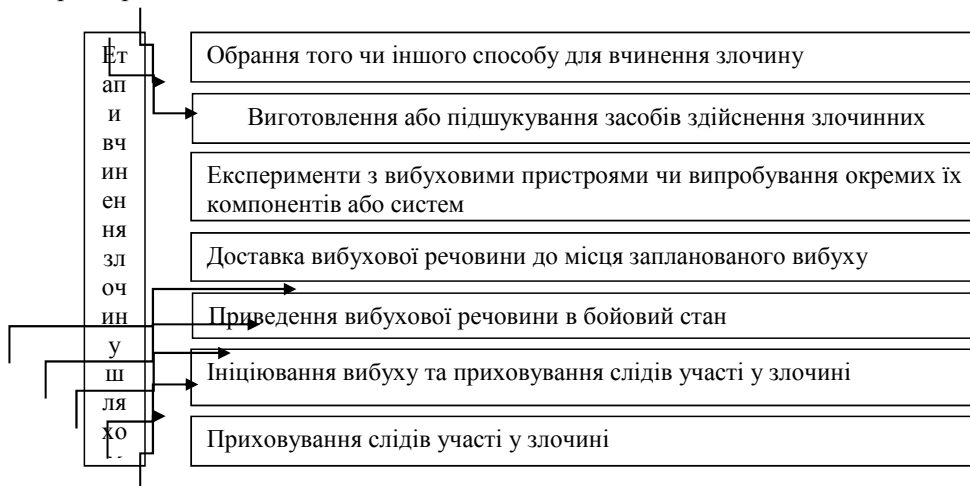

Рис. 2. Етапи вчинення злочину шляхом вибуху

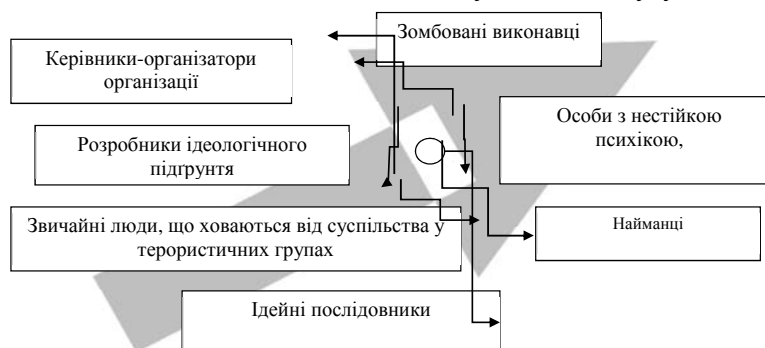

Рис. 3. Типи терористів відповідно до позиції в терористичних організаціях

В окремих випадках злочинець може випробовувати ефективність обраного способу перед вчиненням вибуху. Найчастіше випробовуються саморобні вибухові пристрої, у тому числі з вибуховими речовинами непромислового виготовлення. Результатом невдалого випробування може бути поранення або

навіть смерть злочинця-підричника. Такі факти реєструють лікувальні установи та правоохоронні органи і їх потрібно використати під час виявлення осіб, які вчиняють злочини шляхом вибуху.

У процесі підготовки до вчинення вибуху злочинці можуть вдатися до попереднього обстеження місцевості з метою вибору точки закладення заряду для ефективного вибуху і місця засідки, з якої вибух буде ініційовано. У процесі підготовки також можуть бути здійснені певні дії, наприклад обладнано місце засідки, усунуто перешкоди для прихованого прибуття на місце вчинення злочину і відходу з нього. При цьому злочинці вносять певні зміни в навколишнє оточення. Правоохоронні органи під час отримання відомостей про такі дії та їх виконавців можуть запобігти виконання вибухів.

Якщо відбувається приготування до вчинення вибуху, то цей факт свідчить про професіоналізм виконавців, а також тривалість часу виношування злочинного задуму і здійснення підготовки до злочину та можливе фінансування такого заходу. Це характеризує певні особистісні якості злочинця:

- акуратність;
- педантичність;
- прагнення особистої перевірки будь-яких обставин.

Не можна ігнорувати такий етап, оскільки саме це може призвести до невдалих замахів, передчасних вибухів із наслідками різної тяжкості.

Також необхідно зазначити, що вчинення такого злочину може мати замовний характер, про це свідчать експерименти з вибуховими речовинами, випробування вибухових пристроїв загалом або окремих їх частин, попереднє обстеження місця задуманого вибуху.

Ключовим елементом у підготовці та вчиненні злочину є доставка вибухового пристрою до місця вибуху. Щодо умисних убивств, то учені називають ці дії “поміщення вибухового пристрою впритул до потерпілого” [5].

Найбільш кваліфікованим способом доставки вибухового пристрою, що свідчить про ретельну підготовку злочину або участь у його плануванні і здійсненні професіонала, є штучне створення умов, за яких жертва сама наближається до вибухового пристрою і мимоволі приводить його в дію. Сам спосіб ініціювання вибуху може свідчити про ступінь кваліфікації злочинця в різних сферах діяльності. Найбільш небезпечними є певні професії (рис. 4).

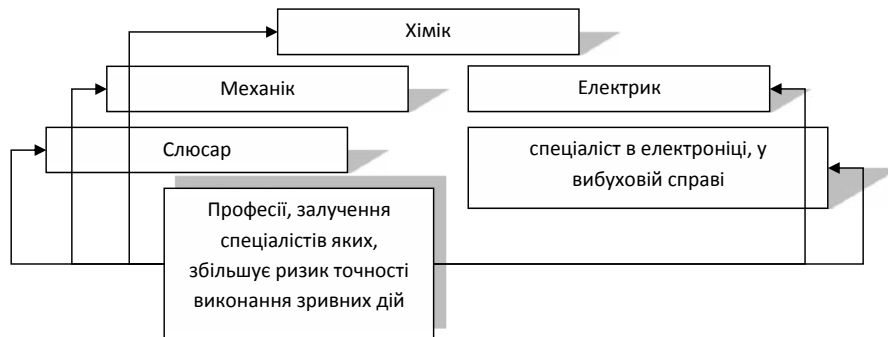

Рис. 4. Професії, залучення спеціалістів яких збільшує ризик точності виконання підривних дій

Висновки. У результаті наукового дослідження потрібно наголосити, що засоби та методи для здійснення кримінальних вибухів постійно удосконалюються, злочинці використовують способи широкого спектра для здійснення кримінальних вибухів, що зумовлюють значні труднощі для правоохоронних органів у процесі розслідування кримінальних правопорушень. Все це зумовлює необхідність поліпшення діяльності правоохоронних органів щодо розкриття й розслідування зазначених злочинів, що можливо за умови максимального використання сучасних досягнень криміналістичної техніки й подальшого вдосконалення і збагачення криміналістичних методик.

Список використаних джерел

1. Присяжнюк І. Вітальне слово ректора Національної академії прокуратури України. Криміналістичне забезпечення процесуального керівництва досудовим розслідуванням кримінальних правопорушень, вчинених із застосуванням вибухових пристроїв : матеріали міжнародного круглого столу (7 червня 2017 року). Київ : Національна академія прокуратури України, 2017. 148 с.

2. Дильдин Ю. М., Семёнов А. Ю. Шмырёв А. А. Основы криминалистического исследования самодельных взрывных устройств. Москва, 1991. 94 с.
3. Про боротьбу з тероризмом : Закон України від 20 березня 2003 року № 638-IV. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 25. Ст. 180.
4. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року. Відомості Верховної Ради України. 2001. № 25–26. Ст. 131. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/638-15#Text>
5. Гусева В. Кримінальний вибух як спосіб вчинення злочинів проти авторитету органів державної влади у сфері правоохоронної діяльності. Криміналістичне забезпечення процесуального керівництва досудовим розслідуванням кримінальних правопорушень, вчинених із застосуванням вибухових пристроїв : матеріали міжнародного круглого столу (7 червня 2017 року). Київ : Національна академія прокуратури України, 2017. 40 с.

References

1. Prsyazhnyuk, I. (2017). Vitalne slovo rektora Natsionalnoi akademii prokuratury Ukrainy [Welcoming speech by the Rector of the National Academy of the Prosecutor's Office of Ukraine]. *Kryminalistychne zabezpechennia protsesualnogo kerivnytstva dosudovym rozsliduvanniam kryminalnykh pravoporushen, vchynenykh iz zastosuvanniam vybukhovyykh prystroyiv – Forensic support of procedural guidance in pre-trial investigation of criminal offenses committed with the use of explosive devices*. Kyiv : Natsionalna akademiya prokuratury Ukrainy [in Ukrainian].
2. Dildin, Y. M., Semonov A. Y. & Osnovy A. A. (1991). *Shmyrov kriminalisticheskogo issledovaniya samodelnykh vzryvnykh ustroystv [Fundamentals of Forensic Investigation of Improvised Explosive Devices]*. Moscow, 1991 [in Russian].
3. Pro borotbu z teroryzmozom : Zakon Ukrainy vid 20 bereznia 2003 roku № 638-IV [On Combating Terrorism : Law of Ukraine of March 20, 2003, № 638-IV]. (2003). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy – Bulletin of Verkhovna Rada of Ukraine, No 25*. [in Ukrainian].
4. Kryminalnyy kodeks Ukrainy vid 5 kvitnya 2001 roku [Criminal Code of Ukraine of April 5, 2001]. (2001). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy – Bulletin of Verkhovna Rada of Ukraine, No 25-26*. Retrieved from <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/9931?locale-attribute=en>. [in Ukrainian].
5. Husyeva, V. (2017). Kryminalnyy vybukh yak sposib vchynennya zlochyniv proty avtorytetu orhaniv derzhavnoyi vlady u sferi pravookhoronnoyi diyalnosti [Criminal explosion as a way of committing crimes against the authority of public authorities in the field of law enforcement]. *Kryminalistychne zabezpechennya protsesualnogo kerivnytstva dosudovym rozsliduvanniam kryminalnykh pravoporushen, vchynenykh iz zastosuvanniam vybukhovyykh prystroyiv – Forensic support of procedural guidance in pre-trial investigation of criminal offenses committed with the use of explosive devices*. Kyiv : Natsionalna akademiya prokuratury Ukrainy. Retrieved from <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/9931?locale-attribute=en>. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 07.02.2022.